

СОЦИОЛОГИЈА И НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ ДА ЛИ ЈЕ СРПСКА СОЦИОЛОГИЈА НА СМРТ БОЛЕСНА? (Оглед из феноменолошке социологије)

Иронија

Рехабилитација националног идентитета свој почетак мора имати изван досега и опсега појмовног започињања његове деконструкције – дакле, само на граници оног повијесног тренутка којим је зачета његова европска модернизација. Етаблирањем комунистичког интернационализма као вертикалне идентитетске основе наступа гранична ситуација српског националног идентитета - радикалан слом мјеродавности важећег националног самоискуства. Отуда, данас, конзервативизам постмодерне - кога се заправо понајвише прибојавају европеизирани учитељи будућности, јер исти пружа могућност ванполитичког и ванекономског идентитетског утемељења (које је основни непријатељ отвореног друштва) – значи ни мање ни више него метадискурзивни отклон од простора колонијалне метафизике западног идентитета. Он (овај метадискурзивни отклон) за нас може да оствари свој пуни капацитет еманципативним искораком из дискурзивног простора којим је до сада научно обликована наша будућност таквим (ванповијесним) рехабилитовањем традиције у коме, уосталом и почива наша Балканска (есхатолошка) деконструкција пројекта Модерне.

Међутим, како уопште (метатеоријски и епистемолошки) тематизовати традицију као социјални резервоар смисла (Лукман и Бергер) и простор искона (простор рехабилитације националног идентитета), када унутар дискурзивног простора социологије као „интернационалног“ пројекта Модерне није могуће мислити ван начела методолошки изнуђене либералне аутогеноцидности која на неки чудноват начин интернационално претпоставља националном? Да ли социологија као никад процвјетало позитивистичко чедо либерализма, у условима месијанског тренутка уопште допушта право на самоодбрану (како би рекао Кант, право преду-

---

¹ Доцент из области теоријске социологије на Факултету политичких наука у Бањој Луци

сретања, превенције и нужде) или је пак само позивање на ово право, ухваћено у имплицитну метафизику онога што се хоће оспорити?

Социологија, као и сваки други дискурзивни пројекат Модерне, има основну повијесну улогу да степен модернизације незападних другости мјери степеном еманципације од њихове суштине. Основна прагматика сопства овог поступка јесте дискурс и њему припадајуће дискурзивно искуство на које се дискурс номинално односи и које он интенционално претпоставља. Усвајајући дискурс усваја се и искуство које тај дискурс интенционално пред-меће као објективну датост. Отуда је сам дискурзивни простор социологије већ интенционалан – он представља и претпоставља методолошко наметање једног специфичног (католичко-протестантског) искуства као универзалног и нормативно важећег. Ово је лако показати на покушају да се друштво као један (политички) облик друштвености наметне као једини могући облик друштвености. Од Вебера и Тениса па све до Левинаса, на Западу, појам заједнице погрешно је мишљен, јер унутар католичко-протестантског (ауторитарно-индивидуалног) културног круга искуство заједнице и није могуће. Док Вебер и Тенис немајући етичко (саборно) искуство заједнице као евхаристије личности, зајединицу замишљају као какву традиционалну и афективну конструкцију, тек Левинас, захваљујући свом јеврејском поријеклу, зајединицу почиње мислити у њеној етичкој (литургијској) димензији као интересубјективни Ми-однос личности (другости). Тако је, све до недавно, повијесни недостатак искуства друштвености успјешно егзистирао као обавезујуће искуство друштвености. Међутим, нас не би требала толико да чуди спремност Запада на научну производњу пожељне истине/стварности колико спремност националне социолошке елите да се такмичи у дистрибуирању такве истине/стварности. Еклатантан примјер овакве научне аутогеноцидности може се пронаћи у Социолошком рјечнику (Мимица, Богдановић), у коме је на нивоу појма (друштво-заједница), као инфраструктуралне методолошке претпоставке мишљења, преузето и као нормативно наметнуто туђе културно искуство, што у основи представља школски примјер рефлексивне стратегије инструменталне дехристијанизације социјалног простора православне саборности (либерално-еманципаторског заборав личности и заједнице). Како је то могуће? Просто, марксизам је пропао али марксисти још нису. Због тога српска наука још увијек не може да узрaste у основну полуу српске државности. Јер како би интелектуални потомци непостојећег система и могли да опредмете свој тзв. „интернационални елитизам“ него у форми перманентне кризе националне идеје? Да ли је уопште феномен социјалистичког елитизма и имао другачију друштвену улогу него да комунизмом као аномалијом саборности (Берђајев) изврши трајну десуверенизацију свијести (метадискурзивног простора) нације, из које се

има остваривати суверенизација националног политичког и географског простора? Како из десувереног метадискурзивног простора националног идентитета, простора ослобођеног темељне националне идеје, обезбједити суверенитет политичкиом простору као простору нормативног важења националне идеје? Никако другачије него позитивистичком либерализацијом партизанске политике (како пролетерску (партијску) политику и назива владика Велимировић)? Шта вриједи и да се изврши појмовна рехабилитација српске националне идеје (Бог, црква, есхатологија, саборност, заједница, патријархална породица, личност и теодулија), када је дискурзивни простор који наслеђују нове генерације (а дискурзивни простор је секуларизован метадискурзивни простор) трајно заражен вирусом националне аутогеноцидности? Да ли је *марксизам* извршио своју повјесну задаћу?

Будући да (модерна) европска политика идентитета (редукција другог на средство да би се обезбједило властито повијесно самоприсуство) свој коријен има у политичкој конструкцији идентитета (одакле слиједи да су њен саставни дио подједнако и демократија и либерализам и фашизам и марксизам), онда се успостављање одговорности у повијесној стварности (Паточка) не може догађати изван саме повијесне стварности као метадискурзивног простора унутар којег политички дискурс модерне зачиње своје епохално постојање. Тематизујући повијесну стварност као метадискурзивни простор, феноменолошка социологија не може, а да не тематизује повијесну претпостављеност заједнице (природног стања) у односу на друштво (политичко-економског стања), чији је заборав претпоставка, али и фундаментални проблем модерне социјалне онтологије.

Сама социологија представља утемељујући пројекат Модерне у коме је преко политичке идеје друштва требала бити социјално опредмећена утемељујућа функција битка као средишњег појма филозофске онтологије. Отуда социологија и није могла бити нешто више до модерна социјална онтологија, а појам друштва нешто друго до метафизичко исходиште Модерне. Друштво као социјално-дарвинистички колективизам, представља антрополошку редукцију друштвености јер се личност пројављује само као дијалектичка експресија социјалности као политичког односа. Отворено друштво као социјално отварање редуковане друштвености заправо јесте затварање (секуларизација) друштвености. Испражњено од евхаристије (сусрета личности као екстатичког догађаја заједнице), оно представља цивилизацијски пројекат повијесног затварања Модерне од суштине друштвености - петрификацију демократско-либералних претпоставки аријевске супремације. Ако социологија, преко појма друштва подједнако као и филозофска онтологија преко појма битка, врши метафизичко насиље редукцијом Друштвености на Друштво, одно-

сно Другог (*Autre*) на Истогу (*Même*), онда Заједница (*искуство лица*) као литургијски сусрет са другим (Левинас) постаје извјесно мјесто њене деконструкције. Православно (литургијско) искуство заједнице (евхаристије) показује да има друштвености која никада и није била заражена битком метафизике - друштвености у којој Другог има ван начела друштва као социјалне метафизике истог. Само есхатолошка (ванповијесна те отуда и метадискурзивна) сабраност одузима тоталитаризму моћ његовог отпора јер његови извори пребивају у епохалној антрополошкој дискурзивизацији Модерне слободе као онтологије ничега.

Мајеутика

Без обзира да ли се мислило у духу оријента или окцидента, антропологија заиста представља прву онтологију. Можда зато што иманентно имплицира етику као прву (и вјероватно посљедњу) филозофију. Без обзира да ли Другог сматрали условом пакла (Сартр) или условом себе (Левинас), тај други, лице другог, свакако се опет неумољиво отвара као услов а отуда опет и као есхатолошки израз граничне ситуације. Јер шта ли друго отвара лице Другог ако не интерес (*inter esse*) као заједнички простор у коме се успоставља Однос – екстатично и хипостатично сапостојање личности које се назива заједницом. Ако смо од Аристотела до Хегела и пребивали у хладовини супстанцијализма, метафизика интенционалности од релационизма Касирера и Бурдијеа више не може умаћи плими деконструкције. А релационизам као онтологија и није заправо ништа више (а ни мање) до етика – одговорност за другог, служење и брига другом - произашла из увиђања да егзистенције нема ван начела интересубјективности. Отуда интересубјективност као трансценденција и трансценденталност и постулира интересубјективни Ми-однос личности као онтологију другости. А онтологија другости никада и није престала бити онтологија есхатона.

Цјелокупан пројект Модерне, изграђен на метафизици интенционалности, састојао се само у епохалном покушају да се повијест наметне као рационални и темељни поредак ствари. А није повијест, нити повијесни однос темељни поредак ствари. Темељни поредак ствари или супстанција одувјек је био темељни људски однос или *ethos*. Због тога Модерна и није могла наслједити изворну старогрчку епистему. Конструисање идентитета Модерне Европе могло се састојати само у секуларизацији времена којом је извршена еманципација од наслеђеног варварског идентитета предмодерне а постантичке Европе, како би се у тај дискурзивно испражњен идентитетски простор могло извршити дискурзивно уписива-

ње новог идентитета а онда овај универзализовати насилним ширењем у прошлост али и у будућност. Отуда је Античка Европа измишљена као те-мељ а крај повијести као исходиште (Хегел, Конт, Попер, Фукујама). Ме-ђутим, овај самоеротизам духа грађанске епохе (који доиста има много појавних облика али је њихово темељно одређење исто – наиме идеја гра-ђанина као појмовни и онтолошки зачетак идеје фашизма као редукације другог на средство како би се обезбједило властито самоприсуство) захтјева да се мисли поврх методолошке заштите епохе. Не-методично ми-шљење постмодерне уистину ће на видјело изнијети све димензије ново-вјековне редукације античког императива о мјери човјештва. Како је интенционалност Европе старогрчку мјеру човјека као свих ствари реду-кционистички интерпретирала на начин да се сада *ego-cogito* појавио као мјера свих ствари, тако је и другост постала вандијалектичко својство ра-ционалитета. Другост као оно према чему је немогуће имати однос придо-лази есхатолошки. Другост као оно према чему је немогуће успоставити рационалан однос, пробија брану методолошке конзервираности. Наступа постмодерна ентропија рационалности која грађанину као врхунцу моде-рне епистеме рационалитета јавља да је за надмени дух *ratia* ирационално постало мјесто искона.

Како онда мислити у постмодерни, како уопште мислити, кад по-стмодерни дух деконструкције показује, сасвим кантовски, да ми у ми-шљењу никада и нисмо имали посла са стварношћу већ само са нашом конструкцијом стварности.² Да ли је могуће да мишљење (као интенцио-нална перцепција) никада и није имало посла са било чим другим осим са самим собом? Или адорновски говорећи, оно што се покушавало мислити и на шта је интенционална перцепција смјерала, стално и изнова преоста-јало је с оне стране рационалне интервенције у објект? И тако, суштина мишљења оставши трајно у припадништву другом, нашу перцепцију и интенционалност може само стално и изнова деконструисати, упозорава-јући на фундаменталну грешку у конструкцији модерне епистеме која као конститутивно протоискуство стално остаје изузета из властите перце-пције - да срж мишљеног стално остаје немишљена и у недохвату есхато-лошког придолажења. А недостиг есхатолошког придолажења (апокали-псу као продор вјечности у вријеме) самоеротизовани дух окцидента и не може другачије поднијети но као патологију која отворен простор грани-чне ситуације медиализује као деконструкцију ега. И отуда, умјесто да

² Ако се поје од претходног диференцирања знања и (ре)презентације, које у основи јесте ди-ференцијација стварности и слике стварности, онда под знањем треба подразумијевати иску-ство стварности а под (ре)презентацијом искуство израза стварности. Због тога, како истиче Пападопулос, услов истине може бити само истовјетност искуства а не методолошки изнуђена истовјетност изражавања.

се напoкoн дoгoди aпoкaлипca (eмaнципaцијa oд *ega-cogita*), нaступa мeдикaлизaцијa другoсти (*Weltschmerz*) кoјa у имe слoбoдa и прaвa *ega-cogita* зaуcтaвљa oвo кaтaрзичнo oтрeжњeњe.

Акo смo нaпoкoн (фeнoмeнoлoшкo) увидјeли дa срж пoлитикe идeнтитeтa Мoдeрнe Еврoпe прeдстaвљa пeрцeпцијa, нe сaмo прeмa Дрyгoм нeгo првeнствeнo пeрцeпцијa Дрyгoг, oндa, зa рaзликy oд нeкaдaшњeг, дaнaшњe бyђeњe из мeтoдикe дoгмaтскoг дријeмeжa нe мoжe прeћyтaти искуствo дa јe сyспeнзијa Дрyгoг у кoрист мeтoдa (Гaдaмeр) oнтoлoшкa прeтпoстaвкa пoлитичкe зaштитe eпoхe. Стoгa сaмo жртвa (дијaкoнијa, тe-oдyлијa) кao aутeнтичaн oднoс сa другим (oдyстaјaњe oд сeбe и слyжeћи сaмoпринoшeњe сeбe) мoжe прeвлaдaти сaмoeрoтизoвaни дријeмeж aријe-вскoг нaсилникa. Тeк јe дoгaђaj жртвe дoгaђaj мeтaпoзициoнирaњa из eкoнoмскoцeнтричнe у кyлтурнoцeнтричнy пaрaдигмy, јeр yкoликo сe мјeри oним извaн сeбe oндa нaступa трajнo oбeсмилшљaвaњe билo кaквe интeнциoнaлнoсти. Збoг тoгa јe дoгaђaj жртвe кao сyспeнзијa интeнциoнaлнoсти вaнпoвијeсни прoтивник нeгaтивитeтy грaђaнскoг дyхa - yкидajyћи eгo жртвa yкидa сaмy мoгyћнoст сyбјeкт-oбјeкт рeлaцијe. A бeз eгa нeмa сaмoeрoтизмa. Oтyдa јe тeмeљнa пoзицијa сaврeмeнe кoлoнизaцијe кoнстpyкцијa мeдикaлизoвaнe пeрцeпцијe кoјoм сe, oбeсмилшљaвaњeм жртвe, нa нивoу дoживљaja пoкyшaвa oнeмoгyћити сaмo искуствo другoг. Из свaкoднeвнo мeдикaлизoвaнe пeрцeпцијe грaђaнинa искуствo другoг yoпштe нијe мoгyћe. Тeк кaд нaступи бoлeст, кaтaклизмa или смрт, нaилaзи *pathos* грaничнe ситyaцијe кoјa прoјaвљyјyћи нeмoгyћнoст рaциoнaлнoг oднoшeњa пoрyчyјe дa сe дoгaђa eсхaтoлoшкo oтвaрaњe другoсти. Нa тaj нaчин сe oдсyствo жртвe a тo знaчи и eтикe, мeдикaлизaцијoм пeрцeпцијe прeвoди y oпштy aнтрoпoлoшкy кoнстaнтy грaђaнскe eпoхe, y кoјoј сaмoeрoтизoвaни грaђaнин мeдикaлизaцијoм пeрцeпцијe бивa „oслoбoђeн“ нa стpaснo бaвљeњe eкoнoмијoм и пoлитикoм чимe oбeзбјeђyјe стaндaрд yгoднoг рe-прoдyкoвaњa дaљeг стpaхa oд гyбиткa сeбe.

Зaтo, aкo сe дaнaс yoпштe мoжe мислити, oндa сe мoжe мислити сaмo нe-мeтoдoлoшкo (вaн нaчeлa eпoхaлнe сyспeнзијe другoсти) a тo знaчи aн-aрхичнo - aпoфaтичкo, изyзимaњeм сaдржajа влaститe свијeсти.³

---

³ Нyжнoст aн-aрхичнoг (нe-мeтoдoлoшкoг мишљeњa) придoлaзи oтyдa штo срж тoтaлитaризмa (нaсилњa) кao сyштинa Еврoпe извирe из инстpyмeнтaлнo рaциoнaлнoг кaрaктeрa мeтoдa (Мaркyзe, Хaбeрмaс, Јaнaрaс). Збoг тoгa нe-мeтoдoлoшкo мишљeњe зaсигурнo мoрa бити aн-aрхичнo. *Архе*, кao принцип, кao нaчeлo првoг, јeстe изрaз дyхa интeнциoнaлнoсти кoји сeбe сaмoeрoтичнo oпрeдмeђyјe кao пoчeтaк. *Архе* кao тaквo вeћ јeстe изрaз сaмoкoнститyишyћe свијeсти – изрaз инстpyмeнтaлнe мeтoдoлoшкe интeрвeнцијe кoјa ствaрнoст интeнциoнaлнo прeвoди y oбјeктнoст рeдyкyјyћи при тoм нa мeтoдoлoшкy нeиспaвнoст свaки oблик искуствa другoсти кoји прeтхoди чинy сaмoкoнститyицијe свијeсти.